فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۹۹، تابستان ۱۴۰۰، ۸۸-۶۵

مقاله پژوهشی: ویژگی‌های سامانه اطلاعاتی مطمئن در تجارت الکترونیکی و مقایسه آن با قابلیت‌های سامانه سنیم در سازمان مالیاتی

محمدرضا عباسی * غلام نبی فیضی چکاب **

مهدی خلیلی *** حسین آل کجباف ****

دریافت: ۹۸/۹/۲۷ پذیرش: ۹۹/۳/۵

سامانه اطلاعاتی / سامانه سنیم / تجارت الکترونیکی / سامانه مطمئن

چکیده

امروزه تجارت الکترونیکی و سازمان‌ها به سامانه اطلاعاتی مطمئن وابسته می‌باشند. برای اینکه سامانه اطلاعاتی کارآمد باشد، باید حداقل دارای سه ویژگی باشد: الف- بعد فنی: از بعد فنی سیستم اطلاعاتی باید ایمن و در برابر نفوذ و سوء استفاده محفوظ بوده و قابلیت دسترسی معقول داشته و پیکربندی و سازماندهی مناسب را با کاری که انجام می‌دهد، داشته باشد برای غیر قابل نفوذ بودن سامانه، فقط افراد مجاز بر حسب وظایفشان اجازه ورود به را داشته باشند و همچنین مجهز به کنترل فنی مانند شناسایی ورود غیر مجاز و رمز نگاری داده‌ها باشد. البته این عوامل نباید به گونه‌ای باشد که قابلیت دسترسی و تصدی را مختل نماید. ب- بعد حقوقی: باید با مبانی حقوقی کشوری که در آن استفاده می‌شود، منطبق باشد. ج- بعد اقتصادی: کارایی باید به گونه‌ای باشد که کمترین هزینه را تحمیل کند. مسئله اصلی بررسی هر یک ازوجوه مذکور در سنیم

*. گروه حقوق خصوصی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران mra1390@yahoo.com

**. استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشگاه علامه طباطبائی legalfayz@gmail.com

***. استادیار گروه مهندسی کامپیوتر و فناوری اطلاعات دانشگاه پیام نور شهر ری. dr.khalili@ymail.com

****. استادیار گروه حقوق دانشگاه پیام نورتحصیلات تکمیلی تهران مرکز alekajbaf@yahoo.com

■ محمدرضا عباسی، نویسنده مسئول.

مورد استفاده در سازمان امور مالیاتی است، فرض بر این است که سنیم به‌دلیل وارداتی بودن، با مبانی حقوقی و زیر ساخت‌های فنی ما هماهنگ نبوده و کارایی لازم را ندارد.

طبقه‌بندی JEL: M21

مقدمه

رایانه و فناوری اطلاعات در عصر نوین، ابعاد مختلف از زندگی بشری از جمله تجارت، کسب‌وکار، فرایندهای اقتصادی و محاسباتی را تحت پوشش قرارداده است. با وجود این هر سامانه‌ای کارآمد نیست، چه‌بسا وجود ایرادات حقوقی و فنی در آن موجب ورود خسارت جبران ناپذیری برای تجارت و یا سازمان گردد. سوالی که مطرح می‌شود این است که چه سامانه اطلاعاتی کارآمد بوده و خصوصیات آن چیست؟ قانون تجارت الکترونیکی از سیستمی تحت عنوان «سیستم اطلاعاتی مطمئن» یاد کرده و به‌طور پراکنده ویژگی‌هایی را برای آن مطرح نموده است. علی رغم نیاز مبرم تجارت الکترونیکی و سازمان‌های اداری کشور به یک نظام کارا، تحقیقات محققین بر تئوری‌های امنیت و استاندارد متمرکز شده است. این تحقیق به روش توصیفی- تحلیلی صورت می‌پذیرد و ویژگی‌های سیستم اطلاعاتی مطمئن و کارآمد در آن مطالعه می‌شود. این نوع سامانه، حداقل باید از سه بعد موجب خاطرجمعی و آسوده‌خاطری کاربران و استفاده کنندگان گردد. این سه جنبه عبارتند از؛

- الف. از بعد فنی قابل اطمینان باشد.
- ب. از نظر حقوقی بگونه‌ای باشد که ضمن اطمینان از تحقق قرارداد، به‌کارگیری آن نه تنها خود به یک چالش حقوقی تبدیل نشده باشد، بلکه باید قابلیت حل اختلافات آتی را داشته باشند.
- ج. از جهت اقتصادی و مالی نیز مقرون به صرفه باشد.

برای درک بهتر و ملموس‌تر مباحث فوق، سامانه مذکور را با یک سیستم موجود یعنی سامانه سنیم در سازمان امور مالیاتی که مورد استفاده طرح جامع مالیاتی است، از ابعاد فوق مقایسه نموده و به بررسی آن‌ها می‌پردازیم.

۱.قابلیت‌های فنی در سامانه اطلاعاتی مطمئن و سنیم

برای بررسی قابلیت‌های فنی در سیستم اطلاعاتی مطمئن و سنیم، در ابتدا ایمن و محفوظ بودن در برابر نفوذ و سوء استفاده و سپس پیکربندی و سازماندهی مناسب و در انتها قابلیت دسترسی معقول مورد مطالعه قرار گرفته است.

۱-۱. ایمن و محفوظ بودن در برابر نفوذ و موافقت با رویه ایمن

سیستم اطلاعاتی مطمئن باید به نحوی معقول، در برابر سوء استفاده و نفوذ محفوظ بوده و موافق رویه ایمن باشد.[۱] لذا سیستم اطلاعاتی باید؛

- الف. از سوء استفاده غیر مجاز توسط افراد داخل و خارج از شبکه مصون باشد.
- ب. دسترسی افراد رخنه‌گر نه تنها از طریق شبکه بلکه از طریق دسترسی فیزیکی غیر مجاز نیز ممنوع گردد.[۲]
- ج. حفاظت از سامانه باید از طرق مختلف به ویژه از جنبه های؛پیرامون مادی، فنی و سازمانی صورت پذیرد.

محیط پیرامون سامانه‌ها باید از دسترسی افراد غیر مجاز به ویژه افراد نفوذی ایمن باشد. استفاده از سیستم‌های کنترل عبور و مرور در این باره اهمیت ویژه‌ای داشته و دوربین‌ها و قفل‌های رمزدار و غیره مفید خواهد بود.همچنین محیط اطراف باید از سامانه‌های اطفاء حریق نیز بهره‌مند شود.[۳]

نکته‌ای که باید متذکر شد، بعد ملی امنیت سامانه‌ها است. سازمان‌هایی مانند سازمان مالیاتی که اطلاعات تمام فعالان اقتصادی اعم از دولتی و خصوصی را در اختیار دارد، این احتمال می‌رود که سازمان‌های جاسوسی به روش‌های مختلف در آن نفوذ داشته باشند. لذا این سوال مطرح می‌شود که آیا خرید سامانه از کشورهای بیگانه- که امکان نفوذ را تسهیل می‌کند- برای این سازمان‌ها صلاح است یا خیر؟

کنترل فنی سامانه‌ها نیز به وسیله نرم‌افزارها و سیستم‌های الکترونیکی خاص و رمزنگاری داده‌ها صورت می‌پذیرد. برخی از سامانه‌ها قابلیت شناسائی تغییر پوشه توسط نفوذگرها را دارند.[۴]

برای کنترل سیستم‌ها در سازمان‌ها به‌طور معمول دسترسی افراد بر سامانه‌ها با توجه به وظایف آنها صورت می‌پذیرد.[۵]

---

۱. جزء (۱) و(۴) بند ح ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی

۲. عبدالهی، محبوبه، دلیل الکترونیکی در دعوای حقوقی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۷، ص ۶۴

3. Wang,M. The Impact of Information Technology Development" Journal of Law and Technology, vol.15,-No3, 2006, p:79

۴. دشتی، عادل؛ تجارت الکترونیکی، تهران، انتشارات شربیانی،۱۳۹۷،ص۹۳

۵. سرمد سعیدی، سهیل - میرابی، وحیدرضا؛ تجارت الکترونیک، تهران،کیمیا، ۱۳۸۳، ص ۲۴۸

بنابراین نتیجه می‌شود که تعیین کیفیت الزامات امنیتی برای سیستم اطلاعاتی مطمئن دارای اهمیت به‌سزایی است. برای نیل به این الزامات، از استانداردهای امنیتی استفاده می‌شود. سازمان بین‌المللی استاندارد سازی، استانداردهای متعددی را در این زمینه ارائه داده است.[۱] مهمترین آنها عبارتند از :

الف. ISO-۱۵۴۴۳: این استاندارد چارچوبی برای تضمین امنیت سامانه‌های اطلاعاتی ارائه می‌دهد.

ب. ISO-۱۷۷۹۹: این نسخه نیز دستورالعمل مدیریت یک سیستم اطلاعاتی مطمئن را رهنمون می‌نماید.

ج. ISO- ۲۷۰۰۱: مهمترین رسالت این استاندارد تامین امنیت سامانه‌های اطلاعاتی حرفه‌ای است.[۲]

برای الزامات امنیتی در سامانه اطلاعاتی مطمئن شش معیار به ترتیب ذیل لازم می‌باشد.

الف. تصدیق هویت: در سیستم‌های اطلاعاتی تجاری، هویت جزئی از اطلاعات بوده و معاملات نیز در یک شبکه باز و ناامن صورت می‌پذیرد. به‌دلیل اهمیت هویت، معمولاً به وسیله یک پردازنده تصدیق هویت، هویت متعاملین مورد تصدیق قرار می‌گیرد. [۳] ممکن است در تجارت الکترونیکی دو نوع تصدیق هویت صورت پذیرد، الف- تصدیق هویت کاربر.

ب. تصدیق پیام.[۴]

بخش ششم از استاندارد ادیفاکت سازمان ملل متحد، استانداردهایی را برای ایمنی تصدیق و سندیت پیام ارائه می‌دهد. نوع پیام این بخش به صورت AUTACK وبه شکل یک پیام تصدیق ارسالی است. قوانین مورد استفاده برای پیام تصدیق و سندیت ایمن، استفاده از AUTACK برای توابع تصدیق، توصیف پیام و ساختار پیام از مهمترین موضوعات این بخش است.[۵]

---

۱. سلیمانی، بابک؛ تجارت الکترونیک در تجارت بین‌الملل، بوشهر، انتشارات حله، ۱۳۹۸، ص۷۸

۲. عبدالهی، محبوبه؛دلیل الکترونیکی در نظام ادله اثبات دعوا،تهران، انتشارات خرسندی،،۱۳۹۱،ص۵۵

3. Dennis, C. E-Commerce,Susan Woodley, 2002, P:209

4. David G.W.Birch, Digigal Identity Management, USA, Gower House, 2007,p:73

۵. اسفیدانی، محمد رحیم، استانداردهای تجارت الکترونیکی،تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۹، ص ۲۵

در سامانه سنیم نیز نه تنها هویت ماموران مالیاتی به‌عنوان کاربر باید مورد تایید سیستم قرار گیرد، بلکه باید هویت مودیان مالیاتی نیز تصدیق شود. به‌دلیل وجود انبوهی از اطلاعات مودیان مالیاتی، تصدیق هویت ماموران مالیاتی حائز اهمیت زیادی می‌باشد . به ویژه اینکه براساس ماده ۲۷۹ قانون مالیاتی مستقیم دسترسی غیر مجاز و سوء استفاده از اطلاعات ثبت شده در پایگاه اطلاعات هویتی، عملکردی و دارایی مودیان مالیاتی موضوع ماده ۱۶۹ مکرر قانون مالیاتی جرم انگاری شده است.

ب. حریم خصوصی: حریم خصوصی یکی از مهمترین ابعاد تجارت الکترونیکی می‌باشد. در بخش هفتم از استاندارد « ادیفکت» به بررسی محرمانگی پرداخته شده است. محرمانگی در این ساختار توسط رمزنگار و یا به کارگیری گروه‌های قطعه سرآیند و خاتمه دهنده امنیتی و استفاده از یک الگوریتم رمزنگار مناسب، صورت می‌پذیرد.[۱]

ج. عدم انکار: به موجب ماده ۱۲۹۲ قانون مدنی در مقابل اسناد رسمی یا اسنادی که اعتبار سند رسمی را دارد انکار و تردید مسموع نیست. به استناد ماده ۱۵ قانون تجارت الکترونیکی در مورد اسناد الکترونیکی، اگر «داده پیام» مطمئن باشد، سوابق الکترونیکی قابل انکار و تردید نبوده و فقط می‌توان در مورد آنها ادعای جعلیت نمود. بخش پنجم استاندارد ادیفاکت برای اعتبار، جامعیت و عدم انکار مبدا مورد مطالعه قرار می‌دهد.[۲] علی‌رغم وجود استانداردهایی برای این امر، ماده ۱۵ قانون تجارت الکترونیکی ایران قابل نقد است، چرا که انکار ناپذیری در حقوق دامنه وسیعتری نسبت به انکار ناپذیری فنی داشته و در حقیقت از نظر فنی انکارناپذیری یک وضعیت مطلوب بوده که متخصصین فنی با به‌کارگیری استانداردهای مختلف درصدد نیل به آن مقصد هستند، ولی در عمل دستیابی صددرصد آن امکان‌پذیر نیست ولی در حقوق در صورتی می‌توان گفت که یک امری انکار ناپذیر است، که هیچگونه احتمال صدور داده پیام از منکر موجود نباشد، و این امر نیز در سامانه‌های الکترونیکی تقریباً امکان‌پذیر نیست. به‌عنوان مثال ممکن است داده پیام از سامانه شخصی

---

۱. اسفیدانی، محمد رحیم، استانداردهای تجارت الکترونیکی،تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۹، ص۲۵

۲. اسفیدانی، محمد رحیم، استانداردهای تجارت الکترونیکی،تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۹،ص۲۷

خارج شود، ولی هیچ اطمینانی وجود ندارد که داده پیام مذکور تحت اراده وی صادر شده باشد و یا اینکه وی نسبت به آن رضایت داشته باشد. لذا حتی در قوانین نظام‌های پیشرویی مانند آمریکا امکان انکار به شرط اثبات وجود داشته و قوانین کشورهایی مانند امارات متحده عربی که اعتبار داده پیام‌های الکترونیکی (حفاظت شده) به‌عنوان یک اماره پذیرفته شده است، امکان اثبات عکس آن وجود دارد.[۱]

د. درستی و صحت: اگر فردی غیر مجاز اطلاعات یک پیام را تغییر دهد، درستی و صحت داده‌ها خدشه‌دار می‌گردد. فرد غیر مجاز ممکن است، با استفاده از یک حفره امنیتی در یک سرور نام دامنه، آدرس وب سایت خود را با یک وب سایت جایگزین نماید و یا ممکن است توسط یک فرد غیر مجاز درواحد تجاری و یا هر موسسه دیگری صورت پذیرد. این امر ممکن است در هر یک از وب سایت‌ها اعم از تجاری و مالیاتی رخ دهد.[۲] درستی و صحت نیز یک معیار مطلوبی است که برای حصول به آن استانداردهای مختلفی مورد استفاده قرار می‌گیرد. از سرویس پیام ebXML برای اطمینان از درستی و صحت مورد استفاده قرار می‌گیرد[۳] ولی در هر حال امکان نفوذ حتی به امنیتی‌ترین سامانه‌های دنیا وجود دارد

هـ. قابلیت اطمینان: این ویژگی نشان‌دهنده قابل اطمینان و اصل بودن اطلاعات مذکور است. کپی و جعلی بودن داده‌ها در وثوق آنها اختلال ایجاد می‌نماید. عوامل زیر بر قابلیت اطمینان موثر است؛[۴]

۱. طراحی، پیاده‌سازی و آزمایش مناسب ۲. عمل کردن در محدودیت‌های طراحی ۳.هدایت کردن و نگهداری مناسب ۴. محیط فیزیکی ۵. مدت زمان کارکرد.[۵]

---

۱. بند دو ماده ۱۷ قانون تجارت الکترونیکی امارات متحده عربی بیان داشته است:« یعتبر الاعتماد علی التوقیع الالکترونی المحمی معقولاً ما لم یثبت العکس»

۲. مدیری، ناصر؛ کریمی، اولدوز؛ یکپارچگی نرم‌افزار؛ مهرگان قلم، ۱۳۹۶، ص۷۴

۳. اسفیدانی، محمد رحیم، استانداردهای تجارت الکترونیکی،تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۹، ص۱۱۳

۴. درک، بریدج؛ هاینراشتوکن اشمدت؛ تجارت الکترونیک و فناوری‌های شبکه (وب)، ترجمه شعیب کریمی، تهران، انتشارات موجک، ۱۳۹۸،ص۱۳۷

۵. پورسلیمی، مجتبی- حاج ملک، مریم، تجارت الکترونیک و امنیت، مشهد، مرندیز، ۱۳۹۶،ص۶۴

۱-۲. پیکربندی و سازماندهی مناسب

این خصیصه موجب خواهد شد که سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای یک سیستم به‌طور مناسب سازمان‌دهی شوند.[۱] به عبارت دیگر از یک طرف سخت‌افزارهایی مانند حافظه، دیسک‌گردان، صفحه کلید، ماوس، مودم، چاپگر و غیره رابطه مناسبی با هم داشته و از طرف دیگر نرم‌افزارها به‌طور یکپارچه و شایسته سازماندهی می‌شوند.

در مورد سخت‌افزارها علاوه بر سازماندهی، نوع سخت‌افزارها باید با اهداف مورد استفاده متناسب باشد. سخت‌افزارها باید کارایی لازم برای انجام کارهای مورد نظر را داشته باشند.[۲] اگر هدف این است که سامانه با سرعت بالا کار کند، سخت‌افزارهای مناسب برای اینکار باید مورد استفاده قرار گیرد. به‌عنوان مثال؛ دیسک‌های SSD نسبت به دیسک‌های HDD برای سرعت بالا مناسب‌تر هستند. این در حالی است که دیسک‌های HDD برای ذخیره‌سازی با حجم بالا مناسب‌تر می‌باشد. هاردهای اخیر؛ فایل‌ها را به صورت بلوک‌هایی که در سطح دیسک پراکنده‌اند، ذخیره‌سازی می‌کنند که نسخه‌برداری از آن و همچنین بریدن و حذف آنها مستلزم مدت بیشتری می‌باشد.[۳]

در این مورد نیز قانون تجارت الکترونیکی یک پیکربندی و سازماندهی معقول و متناسب با اهمیت کار را انتظار دارد. بنابر این انتظاری که برای مبادله چند کالای کم ارزش وجود دارد، با انتظاری که از سازمان قدرتمندی مانند امور مالیاتی می‌رود، یکسان نیست. البته شایسته است قانون‌گذار بدون ورود به امور فنی در قانون، با تبیین مبانی و چارچوب قانونی در آن؛ تنظیم استانداردهای مربوطه را به آیین‌نامه‌های اجرایی احاله دهد. به‌ویژه اینکه ممکن است استانداردها هر از چندگاه تغییر نماید، قانون باید به گونه‌ای تدوین شود، که مدت مدیدی مورد استفاده قرار گیرد.

مهمترین نکته در مورد سازماندهی نرم‌افزارها، یکپارچگی آنها می‌باشد. با ارتقاء و گسترش سامانه‌های کاربردی، دو مشکل اساسی برای سازمان‌ها ایجاد می‌شود:

---

۱. نوری، سیامک؛ بررسی نقش عوامل سوم در ایجاد اعتماد در تراکنش‌های تجارت الکترونیک، اثر ارائه شده در همایش ملی تجارت الکترونیک، تهران، ۱۳۸۶، ص۱۰۵

۲. عبدالهی، محبوبه؛دلیل الکترونیکی در نظام ادله اثبات دعوا،تهران، انتشارات خرسندی،۱۳۹۱، ص۵۶

3. June Jamrich, p. Computer Concepts,Cengage, 2011, p:125

الف. عدم یکپارچگی.

ب. فقدان سامانه‌های مرتبط با تولید مانند برنامه ریزی وکنترل تولید.[۱]

به نظر ما یکی از مهمترین مشکلات انفورماتیکی سازمان امور مالیاتی، عدم یکپارچگی آنها است. از ابتدای الکترونیکی شدن مالیات‌ستانی، برای نیازهای مختلف مانند تسلیم اظهارنامه توسط مودیان، ثبت نام مودیان برای تخصیص شناسه، سوابق مالیاتی، جستجوی بدهکاران، سامانه‌های مختلفی مورد استفاده قرار گرفته است. سامانه‌های مذکور باید یکپارچه و هماهنگ بوده و سازماندهی مناسب را داشته باشند. اما در حال حاضر این سامانه‌ها، فاقد سازماندهی مناسب بوده و مامورین مالیاتی برای تنظیم گزارش مجبور به استفاده از تمام سیستم‌های مذکور به‌طور همزمان می‌باشند. از طرف دیگر سامانه نرم‌افزاری نیز باید به‌طور مناسب سازماندهی شده باشد. همچنانکه قبلاً بیان شد، سامانه سنیم از هشت گام تشکیل شده است. اولین نیاز یک مامور مالیاتی و به ویژه مدیر حسابرس مالیاتی، حصول اطلاعات اجمالی درباره مودی است. این در حالی است که در سامانه سنیم، این اطلاعات اجمالی در گام پنجم یعنی در آخرین گام‌های تنظیم گزارش صورت می‌پذیرد.

۱-۳. قابلیت دسترسی معقول

در تجارت الکترونیکی، هدف غایی دسترسی تمام مدت مشتریان به خدمات می‌باشد.[۲] در واقع دسترسی مناسب یکی از ارکان خدمت رسانی است. دسترسی مناسب نیز مرهون به خدمت‌گیری تجهیزات، پردازه‌های نرم‌افزاری و .... می‌باشد.[۳] لازم به ذکر است که دسترسی مناسب نقطه مقابل امنیت بوده و در حقیقت یکی از عوامل به مخاطره افتادن آن می‌باشد. یک سامانه دسترس‌پذیر، باید توان ادامه مطمئن عملیات در شرایط بروز رخداد ناخواسته را داشته باشد و همچنین بتواند منابع و خدمات خود رابعد از بروز حادثه به سرعت و با کمترین هزینه بازیابی نماید.[۴] در علوم کامپیوتر به سامانه‌هایی که سطح

---

۱. مدیری، ناصر؛ کریمی، اولدوز؛یکپارچگی نرم‌افزار؛ مهرگان قلم، ۱۳۹۶، ص۱۷

2. Norman F.Schneidewind,Tutorial on Hardware and software Reliability, Maintainability and Availability, USA, Wiley, 2008, p:228

۳. پورسلیمی، مجتبی- حاج ملک، مریم، تجارت الکترونیک و امنیت، مشهد، مرندیز، ۱۳۹۶، ص ۶۲

4. Norman F.Schneidewind,Tutorial On Hardware and software Reliability, Maintainability and Abailability, usa,wiley, 2008, p:103

دسترسی مناسبی دارند، سامانه حیاتی اطلاق می‌شود. این سیستم‌ها باید دارای ویژگی‌های ذیل باشد؛

۱. عدم وجودیک نقطه شکست واحد ۲. عدم وجود یک نقطه بازیابی واحد ۳. جداسازی خطا به‌عنوان مولفه شکست ۴. محدودسازی خطا برای جلوگیری از انتشار آن ۵. وجود شرایط بازگشت.[۱]

۲. قابلیت حقوقی

یک سامانه اطلاعاتی کارآمد، باید هماهنگ با قوانین و مقررات موجود باشد. در این مبحث،ابتدا قابلیت حقوقی منتج از اهداف مختلف در دو سیستم بررسی شده و سپس امکان نظارت و کنترل توسط مقامات بالاتر مطالعه می‌شود.

۲-۱- قابلیت حقوقی منتج از اهداف مختلف در دو سامانه و نظارت حقوقی بر آن

الف. سیستم اطلاعاتی مطمئن: سامانه اطلاعاتی مطمئن در تجارت الکترونیکی، در اصل برای انعقاد قراردادهای الکترونیکی مهیا شده است. این قرارداد ممکن است، درباره نقل و انتقال کالا و یا ارائه خدمات باشد.

مهمترین هدف از سیستم اطلاعاتی در تجارت الکترونیکی، امکان استفاده از آن به‌عنوان یک دلیل می‌باشد. قابلیت انتساب سند در محیط الکترونیکی به سهولت قابلیت انتساب اسناد کاغذی نیست. اسناد کاغذی، به راحتی با امضای طرفین و همچنین دست خط آنها و شهود موجود قابل انتساب است. ولی اسناد الکترونیکی به این راحتی نبوده و حتی امضای موجوددر آن نیز نمی‌تواند به راحتی کارکرد امضای سنتی را داشته باشد. امضای سنتی با خصائص فیزیولوژی و روانی فرد عجین بوده و شخصی غیر از وی نمی‌تواند آن را به کار گیرد.[۲] برای اثبات اینکه داده پیام منصوب به اصل‌ساز است، ماده ۱۹ قانون تجارت الکترونیکی بیان داشته است؛ داده پیامی که براساس یکی از شروط زیر ارسال می‌شود، ارسال شده محسوب می‌گردد.

---

۱. عرب سرخی، ابوذر- غریبی سبیل، مینو- قربانلو، رقیه؛ امنیت در تجارت الکترونیکی،تهران، انتشارات ادیبان روز، ۱۳۹۶، ص۱۵۶

۲. عبدالهی، محبوبه؛دلیل الکترونیکی در نظام ادله اثبات دعوا،تهران، انتشارات خرسندی، ص۷۸

الف. قبلاً در باره تعیین نوع پیام ارسالی توافق شده و یا روشی معرفی شده باشد.
ب. داده پیام دریافت شده مبتنی بر روابط گذشته اصل ساز با مخاطب بوده باشد.
ماده ۲۰ نیز موارد استثنا را به‌طور مجمل بیان داشته است:« ماده (۱۹) این قانون شامل مواردی نیست که پیام از اصل ساز صادر نشده باشد و یا به‌طور اشتباه صادر شده باشد.» این موارد نه تنها به نوعی تکرار مواد (۱۸) و(۱۹) قانون تجارت الکترونیکی است، بلکه از بدیهیات قواعد عمومی قراردادها است. ماده مذکور در راستای ایرادات شورای نگهبان اصلاح شده است. پیش نویس ماده ۲۰ قانون تجارت الکترونیکی مورد ایراد به ترتیب ذیل بوده است:« ماده ۱۹ شامل موارد زیر نیست:

در زمانی که مخاطب از اصل ساز، اخطاری مبنی بر اینکه داده پیام از جانب اصل ساز نیست دریافت کند و وقت معقولی برای اقدام داشته باشد یا از لحظه‌ای که مخاطب به نحو معقول یقین کرده یا باید یقین می‌کرده که داده پیام از اصل ساز صادر نشده ویا به‌طور اشتباه ارسال شده است.» به نظر می‌رسد که ماده اخیر برخلاف مبانی حقوقی ما بوده است؛ چرا که در آن اراده ظاهری بر اراده واقعی اولویت یافته است. براساس مبانی حقوقی ما، برای انعقاد قرارداد، وجود اراده ضروری است و برای اینکه اراده معتبر باشد و بتواند انشای تعهد کند، باید به واقع ناظر به ایجاد دین بوده و اراده‌کننده در این راه بطور جدی تصمیم بگیرد.[۱] در حقوق کنونی و فقه امامیه، نیز اصل بر اراده باطنی بوده و آنچه که موجب ثبوت عقود می‌شود، اراده باطنی است.[۲]

قانون تجارت الکترونیکی بهتر بود در اصلاح ایراد وارده توسط شورای نگهبان، مخاطب را ملزم می‌نمود که در یک فرصت معقول از زمان اطلاع، ایجاب کننده را از اشتباه و یا جعلی بودن آن با خبر سازد. ضمانت اجرای عدم اطلاع به طرف مقابل بر اساس صول مسئولیت مدنی، جبران خسارت وارده به وی باشد.

اگر یکی از دو طرف ادعا کند، که نفوذی از طرف غیر صورت پذیرفته است و وی ایجاب و یا قبولی انجام نداده است، آیا معامله بین دو طرف صورت پذیرفته است؟ شاید در جواب گفته شود که به استناد اصل صحت، شخصی که ادعای عدم تحقق عقد را دارد باید ادعای

۱. عبدالهی، محبوبه؛دلیل الکترونیکی در نظام ادله اثبات دعوا،تهران، انتشارات خرسندی،۱۳۹۱، ص۱۶۴
۲. کاتوزیان، ناصر، قواعد عمومی قراردادها،تهران، شرکت سهامی انتشار، جلد اول،۱۳۹۵، ص۲۳۲

خود را اثبات کند. ولی به نظر می‌رسد که اینجا اصل فساد اولویت داشته باشد، چرا که تردید درباره کامل بودن ارکان عقد است.[۱] در این باره این چنین گفته‌اند: ؛ «اذا حصل الشک فی الصحه و الفساد فی بعض الامور المعتبره و عدمه، فان الاصل لایثمر هنا، فان الاصل عدم السبب الناقل.» [۲] اینجا نیز در وقوع ایجاب تردید وجود دارد. با وجود این، قانون تجارت ایران، پس از ذکر شرط اعتبار داده پیام در ماده ۱۴، در ماده ۱۵، انکار و تردید را در داده پیام مطمئن مسموع ندانسته و فقط ادعای جعلیت آن را معتبر می‌داند.[۳] به تعبیر دیگر اسناد صادره از سامانه اطلاعاتی مطمئن را تا سطح اسناد رسمی ارتقاء داده است.[۴] این در حالی است که حتی در حقوق کشورهای پیش رو مانند «دستور العمل ۱۹۹۹/۹۳ جامعه اروپا» و«قوانین نمونه ۱۹۹۶ و ۲۰۰۱» و «معاهده ۲۰۰۵» و همچنین قوانین آمریکا» با وجود سطح تکنولوژی بالا و سامانه‌های قابل اطمینان تر، این ضمانت اجرا دیده نمی‌شود.[۵] به نظر می‌رسد که ماده مذکور با برخی از مواد قانون تجارت الکترونیکی نیز متناسب نباشد، از جمله این مواد، ماده (۲۰) است که بیان داشته است، «ماده (۱۹) این قانون شامل مواردی نیست که پیام از اصل ساز صادر نشده باشد و یا به‌طور اشتباه صادر شده باشد.» با توجه به این ماده طرف این حق را دارد که بگوید؛ پیام از من صادر نشده و یا به‌طور اشتباه صادر شده است. ولی براساس ماده ۱۵ به‌طور کلی انکار و تردید درباره «داده پیام» مطمئن مسموع نیست. مسموع نبودن انکار و تردید، اجازه ادعای عدم صدور پیام از اصل ساز را نمی‌دهد.

ب. سامانه سنیم: سامانه سنیم برای تنظیم گزارش و صدور برگ تشخیص مالیاتی و ابلاغ آن به مودی و همچنین اعتراض مودی به آن ساخته و پرداخته شده است. تنظیم گزارش‌های مذکور مستلزم تدقیق از منظر حقوقی، حسابداری، حسابرسی است. به‌دلیل مالی بودن موضوع گزارشات، امکان سوء استفاده وجود دارد. بنابر این تنظیم گزارشات مذکور نیازمند رسیدگی گروهی بوده و شایسته نظارت می‌باشد.

---

۱. محقق کرکی،علی بن حسین، جامع المقاصد، قم، موسسه آل البیت (ع) لاحیاء التراث،۱۴۱۱، ص۳۱۴

۲. موسوی، سید صادق، ادعا الغلط واصالهٔ الصحه فی العقود، مجله دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی، پاییز، شماره ۳۴، ۱۳۸۰، ص۲۶۸

۳. صادقی نشاط، امیر، حقوق تجارت الکترونیک، انتشارات جنگل، جاودانه، ۱۳۹۴، ص۷۴

۴. شوشتری، مهیاره، اعتبار حقوقی اسناد الکترونیکی،بجنورد، گسترش علوم نوین، ۱۳۹۵، ص۱۵۵

۵. اسمندیگاف، توماس جی، قواعد ضروری جهت اعتبار تراکنش‌های الکترونیکی در عرصه جهانی، ترجمه بخیتار وند، مصطفی؛ مجله حقوقی، ش ۳۸، تهران، مرکز امور حقوقی بین‌المللی، ۱۳۸۷، ص۲۸۱

در سامانه سابق امور مالیاتی، به موجب ماده ۲۷ آیین‌نامه اجرایی ماده ۲۱۹ قانون مالیات‌های مستقیم، در مورد رسیدگی، تشخیص و مطالبه مالیات، کارشناس ارشد مالیاتی نظر خود را برای رسیدگی و اظهار نظر به رئیس گروه مالیاتی گزارش می‌نمود. چنانچه رئیس گروه مالیاتی، نظر کارشناس ارشد را قبول می‌نمود، مراتب را جهت امضاء و صدور برگ تشخیص به کارشناس ارشد مالیاتی ارجاع و در غیر این صورت خود اقدام به صدور برگ تشخیص می‌نمود. چنانچه مودی نسبت به مالیات مذکور معترض بود، ظرف سی روز، تقاضای رسیدگی مجدد می‌کرد. در این صورت رئیس امور مالیاتی به‌عنوان بالاترین مقام اداره، به موضوع رسیدگی نموده، اقدام به تعدیل و یا رد درخواست مودی می‌نمود.

سامانه سنیم این نظام را برهم ریخته است. براساس سامانه سنیم و به موجب ماده ۲۹ آیین‌نامه اجرایی ماده ۲۱۹ قانون مالیات‌ها، رسیدگی پرونده به وسیله حسابرس صورت می‌پذیرد، که در نهایت به امضای رئیس امور مالیاتی می‌رسد. به عبارت دیگر در سامانه سنیم دیگر شخصی به نام رئیس گروه مالیاتی نظارت مستمر و کارشناسانه به پرونده‌ها ندارد. رسیدگی توسط حسابرس مسئول صورت پذیرفته و با مسئولیت رئیس امور امضا و صادر می‌شود. اگر مودی به آن اعتراض کند، خود رئیس امور اقدام به تعدیل مالیات می‌نماید.

این رویکرد به اذعان اکثریت ماموران تشخیص اشکالات زیر را به همراه دارد.

الف. با توجه به اینکه در تنظیم گزارشات شغلی و اشخاص حقوقی، اعداد و ارقام متعدد و مباحث متنوع حقوقی و حسابرسی مطرح و احتمال خطا و اشتباه زیاد است، رسیدگی گروهی توسط یک حسابرس و یک رئیس گروه مالیاتی، موجب تقلیل اشتباهات و سوء استفاده‌ها خواهد شد.[۱] رئیس گروه به‌عنوان یک کارمند با تجربه و متخصص، با نظارت مستمر خود خطاها و اشتباهات عمدی، غیر عمدی و حتی سوء استفاده‌های احتمالی را تقلیل می‌دهد. این در حالی است که در سامانه سنیم، به‌دلیل عدم وجود پست مذکور، خلاء شدیدی احساس می‌شود. همچنین به‌دلیل پیچیده بودن سامانه سنیم و تعدد حسابرسان تحت ریاست رئیس امور، امکان نظارت وی برعملکرد حسابرسان، در عمل ممکن نیست.

ب. در سامانه سنیم با وجود اینکه برگ تشخیص با امضای رئیس امور صادر می‌شود، خود

۱. عباسی، محمدرضا؛ حقوق مالیات‌ها از منظر حقوق خصوصی، انتشارات نگاه بینه، ۱۳۹۰، ص۱۳۷

وی اقدام به تعدیل مالیات می‌نماید. این امر نه تنها متناقض بوده، بلکه احتمال خطا و سوء استفاده را نیز افزایش می‌دهد. اصولاً نباید شخصی که خود اقدام به صدور برگ تشخیص نموده بتواند، آن را دو باره تعدیل کند. در حقوق بحثی تحت عنوان« فراغ دادرس» وجود دارد که به دادرس، اجازه نمی‌دهد، بیش از یک بار در یک پرونده ورود کرده و دوباره در آن نظر بدهد.[۱] هدف از این قاعده که از حقوق روم گرفته شده و امروزه در بیشتر نظام‌های حقوقی سایه افکنده است، جلوگیری از فساد و خودکامگی دادرس می‌باشد.[۲] البته این قاعده مختص دادرس نبوده و کارشناس، و یا داور نیز نمی‌تواند در پرونده‌ای که یک بار دخالت داشته‌اند، بار دیگر ورود پیدا کند.

۲-۲. ضرورت تطبیق مبانی حقوقی سامانه‌های وارداتی

یکی از نکات مهمی که باید در کارکرد سامانه‌های الکترونیکی، مورد توجه قرار گیرد، انطباق اصول و مقررات حقوقی سامانه‌های الکترونیکی با مقررات کشورهای مصرف کننده است. به ویژه اینکه امروزه اکثر سیستم‌های پیشرفته وارداتی بوده و از کشورهای دیگر وارد عرصه حقوقی و مالی کشور می‌شود، در این صورت لازم است سامانه‌های مذکور از منظر حقوقی با قوانین و مقررات کشورمان ملحوظ قرار گیرد.

به نظر می‌رسد در سامانه سنیم که یک سامانه وارداتی است، برخی از مبانی حقوقی ایران در آن رعایت نشده است. به‌عنوان مثال؛ مقررات مربوط به مشارکت مدنی از لحاظ قانون مالیات‌های مستقیم، قانون مدنی و قانون تجارت در این سیستم لحاظ نشده است. به نظر می‌رسد که این سامانه براساس نظام حقوقی فرانسه تعبیه شده است. در حقوق فرانسه، تفاوت چندانی بین شرکت مدنی و شرکت تجاری موجود نیست.[۳] ولی در نظام حقوقی ما؛

الف. شرکت‌های تجاری در قالب یکی از هفت شرکت مذکور در قانون تجارت ایجاد می‌شود. در این شرکت‌ها، اصولاً ارتباط شخصیتی شرکا با مال مشاع محو شده و شخصیت جمعی شرکا به نام « شخصیت حقوقی» ایجاد می‌شود.[۴]

---

۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ وسیط در ترمینولوژی حقوق، گنج دانش،۱۳۸۹، ص۵۳۳

۲. سراج رضایی، علی، قاعده فراغ دادرسی، مجله کانون وکلای دادگستری، بهار، شماره ۳ و ۴، ص۳۷ الی ۱۳۸۵،۶۷، ص۴۵

۳. اسکینی، ربیعا؛ حقوق تجارت- شرکت‌های تجاری، تهران،سمت، جلد اول، ۱۳۷۷

۴. ستوده تهرانی، حسن؛حقوق تجارت؛ انتشارات دادگستر، ص۱۷۲

ب. شرکت مدنی اتحادی است که نظم خاصی در قوانین ما ندارد و به استناد آن با تراضی و بدلخواه، می‌توان اموال مشترک را اداره نموده و حتی مبنای شرکت را برهم زد.[۱] قانون مدنی نیز بیشتر به روابط شرکا با یکدیگر می‌پردازد تا به رابطه آنان با اشخاص ثالث.[۲]

باید در شکل پذیری سیستم‌های اطلاعاتی مالیاتی توجه داشت که در شرکت‌های مدنی ارتباط شخصیتی شرکا با مال مشاع محو نمی‌شود،[۳] نظام حقوقی شرکت‌های مدنی مبتنی بر تراضی طرفین براساس ماده ۱۰ قانون مدنی است. در حالی که در سامانه سنیم این امر رعایت نشده است، که برخی از آنها به شرح ذیل می‌باشد؛

الف. در سامانه سنیم مالیات شرکا در یک برگ تشخیص صادر می‌شود که به نظر می‌رسد این شیوه با مبانی حقوقی ما منطبق نباشد، زیرا در حقوق ما ارتباط شخصیتی شرکا با مال مشاع محو نمی‌شود. به عبارت دیگر باید هریک از برگ‌های تشخیص جداگانه صادر شود. این امر از دو بعد قابل تامل است:

۱. ممکن است موجب افشای اطلاعات مودیان مالیاتی به شریک وی شود، چون که آشکار نمودن اطلاعات مودی، به شریک تجاری وی نیز افشای اطلاعات محسوب شود.

۲. ممکن است در امر ابلاغ مشکل حاصل شود. چرا که قانون‌گذار ابلاغ به شریک را صحیح ندانسته و مقرر داشته است، اوراق مالیاتی بطور کلی باید به شخص مودی ابلاغ گردد.[۴] بنابر این از لحاظ حقوقی نیز ابلاغ اینگونه اوراق به غیر از خود مودی و یا بستگان و مستخدمین صحیح نمی‌باشد.نتیجه اینکه ابلاغ به شریک صحیح نیست.

ب. همچنانکه بیان شد در نظام حقوقی ما،محدودیت چندانی برای شرکا در شرکت‌های مدنی موجود نیست، بنابر این هیچ اشکالی ندارد که همزمان با مشارکت، در واحد تجاری، هر یک از شرکا با توافق هم فعالیت جداگانه و در نتیجه درآمد دیگری نیز داشته باشند، آنگونه‌ای که در بسیاری از مشارکت‌های مدنی به ویژه در نمایشگاه‌های خودرو این امر مرسوم است. اگر یکی از شرکا خریدی غیر از شراکت داشته باشد، سامانه سنیم اجازه نمی‌دهد که برای وی درامدی جداگانه تعریف شده و مشمول مالیات شود. در سامانه‌های سابق اجازه

---

۱. کاتوزیان، ناصر؛ مشارکت ها- صلح،گنج دانش، ۱۳۸۸، ص۲۶

۲. امامی، حسن؛ حقوق مدنی،تهران، کتابفروشی اسلامیه،جلد دوم، ۱۳۷۶، ص۲۱۵

۳. کاشانی، محمود؛ شرکت مدنی، نشریه دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی؛ شماره ۲، ۱۳۶۵، ص۲۱۵

۴. ماده ۲۰۳ ق.م.م

تعریف درآمد دیگری برای هر یک از شرکا موجود بود، در سامانه سنیم این قابلیت نیست.

ج. در پرونده‌های مشارکت مدنی، اگر یکی از شرکا بخواهد به مالیات خود اعتراض کند، ولی یکی دیگر از شرکا اعتراضی به مالیات نداشته باشد، سامانه سنیم قابلیت تفکیک آنها را ندارد، بنابراین یا هر دو باید اعتراض کنند و یا هر دو تمکین نمایند. به نظر می‌رسد که از نظر حقوقی اعتراض یکی از آنها و عدم اعتراض دیگری نباید ایراد قانونی داشته باشد.

۳. قابلیت اقتصادی

فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از تعامل سه بخش؛ کامپیوتر، اطلاعات و ارتباطات مخابراتی حاصل می‌شود. بخش کامپیوتر به‌عنوان سخت‌افزار و تامین کننده تجهیزات و ادوات لازم به کار گرفته می‌شود. انبوهی از داده‌ها و اطلاعات به‌عنوان خمیر مایه در درون شبکه به جریان می‌افتد و به وسیله ارتباطات مخابراتی مورد استفاده قرار می‌گیرد.[1] از مهمترین اهداف به‌کارگیری این فناوری، کارآیی اقتصادی آن می‌باشد. حصول بیشترین اطلاعات و کارایی در کمترین زمان و با هزینه پایین می‌باشد.[2] فناوری از سه بعد باید کارایی لازم را داشته باشد؛ الف- سرعت عملیات انجام شده توسط آن باید معقول باشد. ب- از صرف هزینه زاید جلوگیری نماید. ج- بیشترین اطلاعات ممکن را ارائه دهد.

۳-۱. سرعت بالا

از مهمترین ویژگی‌های سامانه اطلاعاتی، سرعت بالای آن در انجام کار است. به وسیله این مزیت؛ انبوهی از اطلاعات در کمترین زمان مورد استفاده بشر قرار می‌گیرد. اصولاً اگر سامانه اطلاعاتی فاقد این ویژگی باشد، و نتواند اطلاعات لازم را در زمان مطلوب ارائه دهد، فاقد کارایی لازم خواهد بود. قانون تجارت الکترونیکی، رهنمون خاصی درباره سر عت و مراحل انجام کار توسط سامانه اطلاعاتی ندارد. برای یک تجارت خانه که هدف آن انتفاع است، صرف زمان بیش از اندازه برای انعقاد یک قرارداد ساده و یا پرداخت ثمن، مقرون به صرفه نخواهد بود. اگر این مدت بیش از حد باشد، چه بسا موجب فروریختن بنیان تجارت‌خانه

1. Shailendra,P. The Global Issues of Information Technology management, Idea group publishing, 1992,P: 225

2. Pelin ,A. Information Technology, Canada,Thomson Learnig, 2008:p25

گردد. قانون تجارت الکترونیکی نسبت به این امر مهم مقرره خاصی ندارد.

سرعت انجام یک کار به وسیله رایانه، به فاکتورهای متعددی بستگی دارد، یکی از این عوامل سرعت پردازشگر رایانه است. پردازشگر تراشه الکترونیکی کوچکی داخل کامپیوتر بوده و سرعت آن بر حسب مگاهرتز و گیگا هرتز برآورد می‌شود، هر چه این عنصر بیشتر باشد، پردازشگر سریعتر عمل خواهد نمود.[1]

از دیگر عوامل موثر بر سرعت؛ مرورگرهای مورد استفاده است. همچنین سرور میزبان نیز در موارد متعددی می‌تواند سرعت کاربران را تقلیل دهد به‌عنوان مثال؛ اگر سرور کانفیگ نشده و یا مورد استفاده کاربران متعددی واقع شود، تاثیر زیادی بر سرعت خواهد داشت.[2]

یکی دیگر از تاثیر گذارترین موارد بر سرعت؛ نوع برنامه نرم‌افزاری مورد استفاده است. برنامه مورد استفاده باید به گونه‌ای تهیه شده باشد که موجب سهولت انجام کار گردد، نه اینکه مراحل آن را تطویل نموده و اجرای آن را با صعوبت مواجه نماید. نمونه عملی اینگونه سامانه‌ها، سیستم سنیم است. در حالی که در سامانه‌های سنتی و یا حتی در سامانه رسیدگی و تنظیم گزارش مالیاتی توسط برنامه‌های قبلی، تنظیم گزارش کمتر از پنج دقیقه وقت می‌برد، برای تنظیم گزارش به وسیله سامانه سنیم در حدود دو ساعت وقت نیاز است. وجود گام‌ها و مراحل غیر ضروری از مهمترین عوامل این تطویل است. از جمله اینکه؛ در سامانه سنیم هشت گام وجود دارد که کمترین کارائی در تشخیص مالیات را ندارند. برخی از گام‌ها، عملاً به‌دلیل فقدان زیر ساخت‌ها، فاقد اهمیت عملی است. در یک گام، حسابرس رسیدگی کننده، درخواست اسناد و مدارک می‌نماید، این در حالی است که اکثریت ادارات مالیاتی فاقد امکانات لازم برای بایگانی و کارمند بایگانی هستند تا پرونده‌ها را تحویل حسابرس‌های رسیدگی کننده بدهند و این گام در عمل تشریفاتی بیش نیست. در سامانه سابق، واحدهای وصول با دستور رئیس امور، ضمن صدور حکم، پرونده را به واحدهای رسیدگی تحویل می‌دادند.

در سامانه سنیم برای گذر از بسیاری از گام‌ها، علاوه بر ذخیره و عبور، حداقل باید نقطه‌ای گذاشته شود، تا امکان گذر از گام حاصل شود.

در گام پنجم زمان صرف شده برای تعیین حوزه شک پرسیده می‌شود که یک امر زایدی

1. Aaron'cybercoach' R. Easy do it yourself computer speed-up,Lulu, 2013, P:34

2. Aaron'cybercoach' R. Easy do it yourself computer speed-up,Lulu, 2013,p:84

است؛ اگر نیازی به این امر باشد، سامانه باید بطور اتوماتیک این زمان را تعیین نماید، نه اینکه از کارمندان بپرسد و آنها نیز به‌دلیل بی‌اهمیت دانستن موضوع، اعداد و ارقام غیرواقعی بنویسند.

۳-۲. هزینه پایین

براساس اصول و مقررات فقهی و حقوقی و به ویژه به موجب قواعد؛ «الخراج بالضمان»، «الغرم بالغنم»[۱] و همچنین به استناد ماده ۳۸۱ قانون مدنی مخارج مربوط به فروش، به عهده فروشنده است.

یکی از خطیرترین اهداف استفاده از کامپیوتر و سامانه‌های اطلاعاتی، پایین آوردن این هزینه‌ها است. اولین و مهمترین کالایی که استفاده از کامپیوتر، مصرف آن را از بین می‌برد، نوشت افزار به ویژه کاغذ می‌باشد. اگر استفاده از سامانه‌های کامپیوتری و الکترونیکی موجب بالا رفتن هزینه شود، این سامانه‌ها فاقد کارایی لازم می‌باشد.

از یک تاجر حرفه‌ای انتظار می‌رود که هزینه و مخارج خود را با میزان درآمد خود متناسب نماید، در غیر اینصورت به موجب بند یک ماده ۵۴۱ قانون تجارت در صورت ورشکستگی تاجر، ممکن است محکوم به ورشکستگی «به تقصیر» شود. قانون سابق فرانسه نیز این موارد را جزء ورشکستگی به تقصیر عنوان نموده بود.[۲] به نظر می‌رسد که سیستم سنیم فاقد کارایی لازم درکاهش هزینه است. در حالی که در سامانه‌های سنتی، برای صدور برگ تشخیص صرفاً چهار برگ کاغذ استفاده می‌شد، این مصرف در سامانه سنیم گاهی به ده‌ها برگ کاغذ می‌رسد.

در سامانه سنیم، علاوه بر مصرف کاغذ، تعداد قابل توجهی برگه بارکد مصرف می‌شود که در سیستم‌های سنتی و حتی سیستم‌های الکترونیکی قبلی این برگه‌ها مصرف نمی‌شد.

---

۱. محمدی، ابوالحسن؛ قواعد فقه؛تهران، نشر میزان، ۱۳۸۳، ص۱۵۰

۲. اسکینی، ربیعا؛ حقوق تجارت، ورشکستگی و تصفیه امور ورشکسته، تهران، سمت، ۱۳۸۴، ص۷۳

۳-۳. ارائه اطلاعات مفید

آنچنانکه از عنوان« سامانه اطلاعاتی» برمی آید، جدی‌ترین نقش این سیستم، در ارائه اطلاعات لازم و مفید است. اطلاعاتی که به وسیله سیستم‌های سنتی یا امکان‌پذیر نبوده و یا اینکه مستلزم صرف زمان و هزینه بالایی می‌باشد. سامانه اطلاعاتی باید به گونه‌ای طراحی شده باشد که بتواند به‌طور خودکار اطلاعات مفید را در اختیار کاربران و استفاده کنندگان قرار دهد. به‌عنوان مثال، ممکن است یکی از طرفین بخواهد اطلاعات مفیدی درباره سابقه تجاری خود با طرف مقابل داشته باشد، سامانه باید جوابگوی نیازهای مذکور باشد.

سیستم سنیم نیز باید بتواند اطلاعات لازم را در اختیار رسیدگی کنندگان بدهد. به نظر می‌رسد که این سامانه کارائی لازم را در این مورد نیز ندارد. به علت کافی نبودن، اطلاعات حاصله از سامانه مذکور، ادارات مالیاتی مجبور به استفاده از سامانه‌هایی مانند، سامانه مشاغل و اشخاص حقوقی سابق، سامانه خرید و فروش، سامانه کد اقتصادی و غیره می‌باشند همچنین این سیستم از ارائه اطلاعات مفیدی مانند میزان معافیت ۱۰۱ استفاده شده و مقدار باقی مانده معافیت مذکور برای اشخاص حقیقی عاجز است.

نتیجه‌گیری و ملاحظات

سامانه اطلاعاتی کارآمد، حداقل باید از سه جنبه کارایی کافی داشته باشد: الف- از جنبه فنی: مهمترین نگاه قانون تجارت الکترونیکی، نگاه امنیتی است. براساس این رویکرد؛ سامانه اطلاعاتی، اولاً باید در برابر نفوذ و سوء استفاده محفوظ باشد. لذا این سیستم از جنبه‌های سازمانی، فنی و پیرامون مادی محفوظ باشد. ثانیاً؛ کاربران مجاز به اندازه معقول امکان دسترسی به سامانه داشته باشند و دیگران این مجال را نداشته باشند. ثالثاً: سیستم باید از لحاظ سخت‌افزاری و به ویژه نرم‌افزاری پیکر بندی و سازماندهی مناسب داشته باشد. رابعاً: صحت ثبت و احتمال تغییر و خطای داده پیام در منشاء و مقصد قابل شناسایی باشد.

در مقایسه بین سامانه اطلاعاتی کارآمد تجاری و سیستم سنیم(سامانه مورد استفاده در سازمان امور مالیاتی)؛ به نظر می‌رسد که سیستم اخیر از لحاظ فنی، به‌دلیل ضعف پیکر بندی و سازماندهی نرم‌افزاری قابل نقد باشد. چرا که اولاً؛ این سامانه نتوانسته سیستم‌های مختلف مورد استفاده در امور مالیاتی را در خود جمع کند. مامورین مالیاتی همزمان با آن

سامانه، مجبور هستند از سیستم‌هایی مانند سامانه ثبت نام مودیان، سامانه مشاغل سابق، سامانه اظهارنامه استفاده کنند. ثانیاً؛ با وجود اینکه استفاده کنندگان از این سامانه در ابتدای امر به اطلاعات مودیان نیاز دارند، این اطلاعات در گام پنجم در اختیار آنها گذاشته می‌شود.

هر سامانه اطلاعاتی، باید مبتنی بر مبانی حقوقی باشد که نسبت به آن تاسیس شده است.

قانون تجارت الکترونیکی سعی نموده است که اسناد صادره از سامانه اطلاعاتی مطمئن را بدل اسناد رسمی نماید لذا در ماده ۱۵ اعلام نموده است که نسبت به «داده پیام» مطمئن انکار و تردید مسموع نیست. به نظر می‌رسد که ضمانت اجرای ماده ۱۵ شدید بوده و حتی در قوانین کشورهای با تکنولوژی بالا که دارای سامانه‌های مطمئن‌تری هستند وجود ندارد، ضمن اینکه ماده مذکور با ماده ۲۰ نیز مغایرت دارد. ماده ۲۰ اجازه داده است که پیام ساز ادعا کند، پیام از وی صادر نشده است.

به نظر می‌رسد که به‌دلیل وارداتی بودن سامانه سنیم، برخی از مبانی حقوق ما در آن رعایت نمی‌شود. به‌عنوان مثال در حقوق ما مشارکت مدنی از مقررات منظمی پیروی نکرده، و با اراده طرفین، امکان انطباق با قالب‌های مختلف را دارد. با تاسی از همین قاعده، در سامانه مشاغل سابق، شریک مشارکت مدنی ممکن بود برای خود نیز فعالیتی جداگانه‌ای داشته باشد. این امر در واحدهای مشارکت مدنی، به کرات رخ می‌دهد، در این شرایط، درآمد حاصل از فعالیت مذکور صرفاً به درآمد وی اضافه می‌شود، در حالی که در سامانه سنیم، این قابلیت موجود نیست.

یکی از بزرگترین ایرادات سامانه سنیم، عدم نظارت حقوقی و مالی برگزارشات تنظیم شده توسط حسابرس می‌باشد. به عبارت دیگر این سامانه جولانگاه یکه تازی ممیزین مالیاتی (حسابرسان) است. اگر در سابق نظارتی از طرف رئیس گروه مالیاتی صورت می‌پذیرفت، در این سیستم این نظارت برداشته شده است و در عوض انبوهی از گزارشات توسط رئیس امور مالیاتی امضا می‌شود، که به‌دلیل حجم بالای کار، امکان نظارت بر آنها را ندارد.

این سامانه ازبعد حقوقی از این جهت نیز جای نقد دارد که رئیس امور مالیاتی که خود گزارشات را امضاء نموده است، می‌تواند دوباره ورود پیدا کرده و آن را تعدیل کند، این امر، مغایر قاعده «فراغ» است.

سیستم اطلاعاتی کارآمد علاوه بر بعد فنی و حقوقی، باید از بعد اقتصادی نیز کارآیی

لازم را داشته باشد. این در حالی است که سامانه سنیم، به‌دلیل تطویل بیش از حد گزارشات مالیاتی، گام‌های اضافی، مصرف بیش از اندازه کاغذ، بارکد از بعداقتصادی نیز ایراد دارد.

پیشنهاد

مطمئن بودن سیستم‌ها اهمیت زیادی دارد، حتی در بعد کلان ممکن است برخی از سامانه‌های اطلاعاتی جایگاه راهبردی و سوق الجیشی در نظام اداری و مالی کشور داشته باشند. در این صورت نفوذ و ایمن بودن رویه وهمچنین سوء استفاده، با امنیت ملی گره خواهد خورد. لذا پیشنهاد می‌شود که یک نهاد و یا سازمان ملی جهت سرپرستی و نظارت سامانه‌ها تاسیس شود تا ضمن بررسی و تنظیم استانداردهای فنی، از جنبه‌های مختلف بر سیستم‌های اطلاعاتی، به ویژه سیستم‌های اطلاعاتی ملی و وارداتی نظارت داشته باشند.

با توجه به اهمیت امنیت در تبادل داده‌ها و عدم سوء استفاده و نفوذ در سامانه‌های اطلاعاتی، و به‌دلیل مغایرت مواد ۱۵ و ۲۰ قانون تجارت الکترونیکی و در جهت رفع تعارض مواد مذکور، پیشنهاد می‌شود نهادی با سروری متمرکز و عظیم در کشور تشکیل شود تا تبادل داده‌های مربوط به معاملات مهم و بیشتر از یک حد نصاب در آن ثبت و ذخیره گردد. تبادلات داده پیام‌ها، با کنترل نهاد مذکور، غیر قابل انکار و تردید محسوب شود.

منابع

اسفیدانی، محمد رحیم، استانداردهای تجارت الکترونیکی،تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۹

اسمندیگاف، توماس جی، قواعد ضروری جهت اعتبار تراکنش‌های الکترونیکی در عرصه جهانی، ترجمه بخیتار وند، مصطفی ؛ مجله حقوقی، ش ۳۸، تهران، مرکز امور حقوقی بین‌المللی، ۱۳۸۷

اسکینی، ربیعا؛ حقوق تجارت- شرکت‌های تجاری، تهران،سمت، جلد اول، ۱۳۷۷

اسکینی، ربیعا؛ حقوق تجارت، ورشکستگی و تصفیه امور ورشکسته، تهران، سمت، ۱۳۸۴

اصلانی، مظفر، بررسی شرایط اعتبار اسناد الکترونیکی به‌عنوان ادله‌ی اثبات دعوا در مراجع قضایی ورسمی ایران،سنندج، انتشارات روواکی، ۱۳۹۶

امامی، حسن؛ حقوق مدنی،تهران، کتابفروشی اسلامیه، جلد دوم، ۱۳۷۶

جاوید نیا، جواد؛جرایم تجارت الکترونیکی، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۲

جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ وسیط در ترمینولوژی حقوق، گنج دانش، ۱۳۸۹

دشتی، عادل؛ تجارت الکترونیکی، تهران، انتشارات شربیانی، ۱۳۹۷
ستوده تهرانی، حسن؛حقوق تجارت؛ انتشارات دادگستر، ۱۳۷۹
سراج رضایی، علی، قاعده فراغ دادرسی، مجله کانون وکلای دادگستری، بهار، شماره ۳ و ۴، ص۳۷ الی ۶۷،۱۳۸۵
سرمد سعیدی، سهیل - میرابی، وحیدرضا؛ تجارت الکترونیک، تهران،کیمیا، ۱۳۸۳
سلیمانی، بابک؛ تجارت الکترونیک در تجارت بین‌الملل، بوشهر، انتشارات حله، ۱۳۹۸
شوشتری، مهیاره، اعتبار حقوقی اسناد الکترونیکی،بجنورد، گسترش علوم نوین، ۱۳۹۵
صادقی نشاط، امیر، حقوق تجارت الکترونیک، انتشارات جنگل، جاودانه، ۱۳۹۴
عباسی، محمدرضا؛ حقوق مالیات‌ها از منظر حقوق خصوصی، انتشارات نگاه بینه،۱۳۹۰
عبدالهی، محبوبه، دلیل الکترونیکی در دعوای حقوقی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۷
عبدالهی، محبوبه؛دلیل الکترونیکی در نظام ادله اثبات دعوا،تهران، انتشارات خرسندی،۱۳۹۱
عرب سرخی، ابوذر- غریبی سبیل، مینو- قربانلو، رقیه؛ امنیت در تجارت الکترونیکی،تهران، انتشارات ادیبان روز، ۱۳۹۶
محقق کرکی،علی بن حسین، جامع المقاصد، قم، موسسه آل البیت (ع) لاحیاء التراث،۱۴۱۱
محمدی، ابوالحسن؛ قواعد فقه؛تهران، نشر میزان، ۱۳۸۳
مدیری، ناصر؛ کریمی، اولدوز؛یکپارچگی نرم‌افزار؛ مهرگان قلم، ۱۳۹۶
موسوی، سید صادق، ادعا الغلط واصالهٔ الصحه فی العقود، مجله دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی، پاییز، شماره ۳۴، ۱۳۸۰
نوروزی، علی؛تجارت الکترونیک و سیستم‌های پرداخت الکترونیکی، تهران، ناقوس، ۱۳۹۸
نوری، سیامک؛ بررسی نقش عوامل سوم در ایجاد اعتماد در تراکنش‌های تجارت الکترونیک، اثر ارائه شده در همایش ملی تجارت الکترونیک، تهران، ۱۳۸۶
پورسلیمی، مجتبی- حاج ملک، مریم، تجارت الکترونیک و امنیت، مشهد، مرندیز، ۱۳۹۶
کاتوزیان، ناصر، قواعد عمومی قراردادها،تهران، شرکت سهامی انتشار، جلد اول،۱۳۹۵
کاتوزیان، ناصر؛ مشارکت‌ها- صلح،گنج دانش، ۱۳۸۸
کاشانی، محمود؛ شرکت مدنی، نشریه دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی؛ شماره ۲، ۲۰۸الی۲۲۳، ۱۳۶۵

Aaron'Cybercoach' R. (2013) Easy do it yourself computer speed-up, Lulu,
Dennis, C. (2002) E-Commerce, Susan Woodley
David G.W.Birch (2007), Digigal Identity Management,USA,Gower House

June Jamrich, (2011) p. Computer Concepts,Cengage

Norman, F. (2012) Computer, Network, software, and Hardware Engineering with applications, usa, Leee

Norman F. Schneidewind, (2008) Tutorial On Hardware and Software Reliability, Maintainability and Availability, USA, Wiley

Pelin ,A. (2008) Information Technology, Canada, Thomson Learnig

Shailendra, P. (1992) The Global Issues of Information Technology Management, Idea Group Publishing.

Wang, M. (2006) The Impact of Information Technology Development" Journal of Law and Technology, vol.15,No3,